

XX. Yüzyıl Başlarında Dünya

A) 20. yüzyıl Başlarında Dünyada Genel Durum

- Avrupa'da İtilaf Devletleri (İngiltere, Fransa ve Rusya) ile İttifak Devletleri (Almanya, İtalya ve Avusturya - Macaristan) arasındaki sömürgecilik rekabeti oldukça yoğunlaşmıştı. (I. ve II. Fas Bunalımı)
- ABD, güçlenen ekonomisi için dünya ticaretinde söz sahibi olmaya çalışıyordu.
- Japonya, Meiji Restorasyonu'ndan sonra güçlenmiş ve Uzakdoğu'daki sömürge bölgeleri için Rusya'yla çatışmaya başlamıştı. (1904 Rus – Japon Savaşı)
- Afrika, Avrupalı devletler arasında sömürge bölgeleri şeklinde paylaşılmıştı.
- Balkanlarda ise Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla oluşan otorite boşluğu, Avrupalı devletlerinde kışkırtılmasıyla Balkan Savaşlarına dönüşmüştü.
- İtilaflarla İttifak Devletleri arasındaki bu rekabet dünya üzerindeki birçok devleti de kapsayan I. Dünya Savaşı'na dönüşmüştü.

B) I. Dünya Savaşı'nın Sebepleri

- İngiltere ile Almanya arasındaki sömürgecilik yarışı ve ekonomik rekabet
- İngiltere'nin Almanya'yı saf dışı bırakmak istemesi
- Fransa'nın, 1871'de Almanya'ya verdiği Alsas-Loren bölgesini geri almak istemesi
- İtalya'nın sömürgecilik faaliyetlerine başlaması ve Akdeniz'de etkinliğini artırmak istemesi
- Rusya'nın, İstanbul ve Boğazları ele geçirerek sıcak denizlere inmek ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğunu etkisiz hale getirerek Balkanlardaki Slav topluluklarını kendi yönetimi altına almak istemesi

C) Paris Barış Konferansı (18 Ocak 1918)

- ABD'nin I. Dünya Savaşı'na girmesiyle beraber savaş İtilaf Devletlerinin lehine dönüşmüş İttifak Devletleri yenilgiye uğrayarak savaşın çekilmiştir.
- Paris Barış Konferansı I. Dünya savaşına katılan devletler arasında yapılacak barışın esaslarını belirlemek amacıyla toplanmıştır.
- Konferansa 32 devlet katılmış, İngiltere, ABD, Fransa ve İtalya konferans kararları üzerinde etkili olmuştur.
- Konferansta Almanya ile Versailles, Avusturya ile Saint Germain, Macaristan'la Trianon ve Bulgaristan'la yapılacak Neuilly Antlaşmalarının hükümleri kabul edilmiştir.
- İtilaflar Osmanlı Devleti üzerindeki çıkarlarında anlaşamadıkları için Osmanlılarla yapılacak barış antlaşması ertelenmiştir.
- Konferansta Wilson İlkelerinde yer alan Milletler Cemiyeti'nin (Cemiyet-i Akvam) kurulması sağlanmıştır.

a) İngiltere

- Konferans kararları üzerinde doğrudan etkili olmuştur. Sömürgeci politikasını Wilson İlkelerine uydurmak için mandacılık sistemini ortaya atmıştır. Ele geçirdiği Ortadoğu toprakları ve diğer bölgeler üzerinde manda yönetimleri kurmuştur.
- Konferanstan en karşı çıkan ülke İngiltere olmuş, ekonomik ve siyasi çıkarlarını büyük oranda korumuş, Osmanlıların Ortadoğu topraklarında yeni sömürgeler elde etmiştir.

b) Fransa

- İngiltere ile ortak hareket etmiş, Alman topraklarının bir kısmını almış ele geçirdiği bölgelerde İngiltere gibi manda yönetimleri kurmuştur. (Suriye)

c) İtalya

- Gizli antlaşmalarda kendisine vaat edilen toprakları tam anlamıyla ele geçirememiş, İzmir ve çevresinin Yunanistan'a verilmesi üzerine İngiltere'yle anlaşmazlığa düşerek konferansı terk etmiştir.

d) ABD

- ABD konferansta Milletler Cemiyeti'nin kurulmasını sağlamıştır. Ancak savaş sonrası düzende Wilson İlkelerine uyulmadığını görünce isteklerine ulaşamaya çalışmış, Monroe Doktrinine göre tekrar "yalnızlık" politikasına dönmüştür.

I. **Monroe Doktrini:** Amerikan Cumhurbaşkanı Monroe'nun, 2 Aralık 1823'de "Monroe Doktrini" olarak bilinen prensiplerini kongreye sunduğu doktrin. Doktrin ana maddeleri şunlardı;

- Elde ettikleri ve sürdürdükleri özgür ve bağımsız durumları ile Amerika Kıt'aları bundan böyle Avrupa devletlerinden herhangi birinin kolonileştirme isteklerine konu olamaz.
  - Kutsal İttifak Devletleri'nin siyasi sistemi Amerika'ninkinden tamamen farklıdır. Kendi sistemlerini bu yarım kürenin herhangi bir yerinde yaymak için yapacakları herhangi bir girişimi barış ve güvenliğimiz için tehlikeli görürüz.
  - Avrupa ülkelerinin herhangi birinin mevcut kolonilerine, ya da ona tabi olan bölgelere hiç müdahale etmedik ve etmeyeceğiz.
  - Avrupa devletlerinin kendilerini ilgilendiren sorunlar yüzünden yaptıkları savaşlarda hiçbir zaman taraf tutmadık ve böyle bir davranış siyasetimize de uymaz.
- Bu doktrin ABD'nin I. Dünya Savaşı'na kadar dış siyasetinin temelini oluşturmuştur. I. Dünya Savaşı'na katılan ABD savaş sonrasında toplanan Paris Konferansı'nda istekleri yerine getirilmediğini görünce II. Dünya Savaşı'na kadar tekrar Monroe Doktrini'ne (yalnızlık politikası) göre dış politikasını yürütmüştür.

D) I. Dünya Savaşı'nı Bitiren Barış Antlaşmaları

a. Almanya - Versay (Versailles) Antlaşması (28 Haziran 1919)

- Almanya Alsas bölgesi ve Fransa'ya Saar bölgesini; deniz aşırı bölgelerini İngiltere, Fransa, Belçika ve Japonya'ya bıraktı.
- Almanya Avusturya ile birleşmemeyi garanti etti
- Almanya Yugoslavya ve Çekoslovakya'yı tanıdı
- Almanya ekonomik yükümlülüklere uyacağını ve savaş tazminatını vereceğini kabul etti
- Askerlik mecburi olmaktan çıkarıldı

b. Avusturya - Saint-Germain Antlaşması (10 Eylül 1919)

- Almanya ile birleşmemeyi garanti etti
- Avusturya Macaristan, Yugoslavya ve Çekoslovakya'yı tanıdı.
- Mağlubiyetin gerektirdiği yükümlülükleri kabul etti.

c. Macaristan - Trianon Antlaşması (4 Haziran 1920)

- Topraklarının bir kısmını kaybetti.
- Ağır bir savaş tazminatı ödemeyi kabul etti.

d. Bulgaristan - Neuilly Antlaşması (27 Kasım 1919)

- Bulgaristan Gümölcine ve Dedeağaç'ı Yunanistan'a; Dobruca'yı Romanya'ya bıraktı.
- Denizle bağlantısı kesildi ve ordusu sınırlandırıldı.

Not: Bu antlaşmalarla İngiltere ve Fransa Wilson İlkelerine aykırı hareket etmiş kendi çıkarlarına uygun bir Avrupa siyasi haritasının çizilmesini sağlamışlardır.

- Savaşın en karlı devlet İngiltere çıkmış ve Avrupa'nın bir numaralı devleti olmuştur.
- Fransa, Almanya'nın etkisinden kurtularak ikinci güçlü devlet haline gelmiştir.
- İtalya, savaşın sonunda isteklerine tam ulaşamasa da Avusturya'dan toprak almış ve Oniki Adalar'a hâkim olmuştur.
- Rus, Alman, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı imparatorlukları yıkılmış yeni milli devletler kurulmuştur.
- Litvanya, Letonya, Estonya, Finlandiya, Yugoslavya, Çekoslovakya, Polonya, Macaristan, SSCB ve Türkiye kurulan yeni devletlerdir.
- Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması, Almanya, Avusturya - Macaristan ve Rusya'daki değişiklikler Orta Doğu ve Avrupa'da dengelerin bozulmasına ve otorite boşluğuna neden olmuştur.

e. Sovyet Rusya - Brest – Litovsk Antlaşması

- Bu antlaşmalara göre Sovyet hükümeti 3 Mart 1918'de Ukrayna, Polonya ve Baltık topraklarıyla Finlandiya'dan çıkmayı kabul ediyor ve 1878 yılında ele geçirdiği Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı İmparatorluğu'na geri veriyordu.

E) Sovyetler Birliğinin Kuruluşu ve Güçlenmesi

- SSCB **Vladimir İlyiç Lenin'in** başkanlığındaki Bolşevik Partisi'nin 1917'de Bolşevik İhtilali'nden sonra iktidarı ele geçirmesiyle kuruldu. Bolşevik Partisi'nin ilk önemli icraatı Rusya'yı bu savaştan çekmek oldu.
- Avrupa'nın doğu kesimiyle, Asya'nın kuzey kesimi boyunca yayılan **SSCB**, son yıllarında 22.403.000 km²lik yüzölçümüyle dünyanın en büyük ülkesiydi.
- Nüfus bakımından da 293.047.571 (Haziran 1991) kişiyle 3. sırada yer alıyordu. Aynı zamanda dünyanın başlıca siyasi ve askeri güçlerinden biri olan Sovyetler Birliği batısında Norveç, Finlandiya, Baltık Denizi, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan ve Romanya, güneyinde Karadeniz, Türkiye, İran, Afganistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Moğolistan ve Kuzey Kore yer alıyordu. Kuzey ve doğu sınırlarını ise Kuzey Buz Denizi ve Büyük Okyanus çiziyordu.

- **SSCB:** Rusya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermeni, Estonya, Gürcistan, Kazak, Kazak, Kırgız, Letonya Litvanya, Moldova, Ukrayna, Tacik, Türkmen ve Özbek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinden meydana gelmiştir.

a) Sovyet Dış Politikası

- 1917 Ekim Devriminden sonra 1921'e kadar Bolşevikler önce içerde Çarlık taraftarlarına karşı rejimlerine güvence altına almıştı. Bu dönemden sonra Çarlık Rusya'nın hâkimiyet kurduğu bölgeler tekrar işgal edilmiştir. Aynı zamanda İtilaf Devletlerine karşı sınırlar güvence altına alınmaya çalışılmış, Türkiye gibi İtilaflarla mücadele halinde olan ülkelere destek sağlanmıştı.
- Komünist Rejimi güvence alan Rusya İkinci Dünya Savaşı'na kadar rejimini Doğu Avrupa'ya ve Asya'ya

ihraç etmeye çalışmış, 1930'lardan sonra ise Almanya ve İtalya'nın saldırganlığına karşı ittifak arayışları içine girmişti. Bununla beraber Doğu Avrupa ülkelerine siyasi rejimini ihraç etmek için faaliyetlerini yoğunlaştırmıştı.

b) Sovyetlerin Orta Asya Politikası

- Sovyetler iktidara geldikten sonra Orta Asya'da iki temel politika olarak kültürel ve ideolojik dönüşümle bölgedeki hâkimiyeti güçlendirmeyi benimsemiştir. Sovyetler bu amaçlara ulaşmak için Orta Asya'da; devlet otoritesini güçlü tutma, bölgeyi ekonomik bakımdan dışarıya bağımlı hale getirme, kültürel ve ideolojik baskı uygulama gibi yöntemlere başvurmuşlardır.
- **Türkistan'ın Parçalanması:** Sovyetler bölgede "Sovyet Milletleri" anlayışı çerçevesinde çok sayıda ve suni sınırlar meydana getirerek Türkistan'ın parçalanmasını sağlamaya çalışmışlardır. Bunun için;
  - Bölge dünyanın diğer bölgelerinden özellikle Türk ve Müslüman bölgelerinden tecrit etme,
  - Orta Asya Türk kültürü ve tarihine ait izleri silme,
  - bölge halklarının farklı alfabeler kullanması sağlayarak birbirleriyle anlaşmasını engelleme,
  - İslam kültürü ve kurumları ortadan kaldırma gibi uygulamalara başvurmuşlardır.

c) Basmacı Hareketi

- 1918 yılından itibaren Türkistan'ın bağımsızlığı için ortaya çıkan millî ayaklanmalara ve mücadeleye Basmacı hareketi denir.
- Bolşevik İdaresi bu mücadeleye katılanların daha önce "çete ve basmacılık" faaliyetlerine katıldığını öne sürerek bu Milli Mücadeleye "Basmacılık" demişlerdir.
- Basmacı Hareketi 1918 yılında Korbaşı Ergaş'ın liderliğinde Hokand şehrinde başladı ve kısa zamanda tüm Türkistan'a yayılmıştır.
- 1921'e kadar Türkistan'da geçici hükümetler kurulmuş ancak başarı sağlanamamıştır. Enver Paşa'nın 8 Kasım 1921'de Türkistan'a gelip başa geçmesiyle daha da şiddetlenmiştir.
- Enver Paşa'nın Türkistan'daki millî mücadelelerin başkumandanı olmasından sonra Ruslar önemli kayıplar verdiler ve 19 Nisan 1922'de barış istemek zorunda kaldılar. Fakat Enver Paşa, "Barış antlaşmasının ancak Türkistan topraklarındaki Sovyet askerlerinin çekilmesinden sonra söz konusu olabileceğini belirterek" bu teklifi reddetti. Bu sıralarda Semerkant şehrinde Türkistan Türk Müstakil İslâm Cumhuriyeti kurulmuştur.
- 1922'de başlayan Sovyet genel saldırısında Enver Paşa'nın şehit edilmesi üzerine mücadele zayıflamıştır.
- 1924'te başlayan Basmacı Hareketi'nin ikinci devresinde mücahitler silâh buldukça mücadeleye devam ettiler. Bu mücadeleler de 1935'e kadar sürdü ve bu tarihte Ruslar Basmacılık harekâtına kesin olarak son verdiler.
- **Basmacı Hareketi'nin başarıya ulaşamamasında,** arasında Korbaşı denen Türkistanlı liderlerin kendi aralarında düzenli bir birlik ve merkezî bir kumandanlık kuramamaları, savaşlarda tank, uçak, top ve zehirli gaz gibi silâhlar kullanan Ruslara karşı mücahitlerin makineli tüfeklerinin bile olmayışı ve nihayet dışarıdan yardım alamamaları etkili olmuştur.

5. Ortadoğu'daki Gelişmeler

a) Ortadoğu'nun Tanımı ve Önemi

- Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının kesişme bölgesinde yer alır. Rusya Federasyonu, doğudan Hindistan, güneyden Hint Okyanusu, güneybatıdan Afrika ülkeleri ve kuzeybatıdan ise Avrupa ülkeleriyle sınırlıdır. Bugün bölgede, 18 ayrı bağımsız devlet bulunmaktadır.

Ortadoğu'nun,

- dünya petrol rezervlerinin %80i, doğalgaz rezervlerinin ise yaklaşık %50 sine sahip olması
- önemli su yatakları(Fırat, Dicle, Asi) ve su yollarına (Süveyş Kanalı, Hürmüz Boğazı, İstanbul ve Çanakkale Boğazları) sahip olması,
- Üç büyük ilahî dinin kutsal kentlerinin bölgede bulunması

gibi özellikler Ortadoğu'nun stratejik ve jeopolitik öneminin artmasına yol açmıştır. Bu yüzden bölge 19. yüzyılın başlarından itibaren büyük devletlerin bölge üzerinde siyasi üstünlük kurma çabalarının yoğunlaşmasına sebep olmuştur.

b) Ortadoğu'nun Paylaşılması

- Irak:** San Remo Konferansı ile Musul dâhil Irak'ın İngiliz Mandasına girmesi kabul edilmiştir. İngiltere Suriye krallığından indirilen kral Faysalı yaptırdığı bir referandumla Irak Kralı seçmiştir. Ancak Irak'ta feodal bir yönetim tesis etmek isteyen İngiltere bu amacı milletçiler tarafından tepkiyle karşılanınca bu tutumundan vazgeçerek 1922 yılında Irakla bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşma İngiltere'ye Irak'ın iç ve dış işlerinin idaresinde geniş yetkiler vermektedir. Bu antlaşma Irak milliyetçilerinin baskısını hafifletmeyince, 14 Aralık 1927 de, Irak üzerindeki kontrolünü biraz daha gevşeten ikinci bir antlaşma yaptı. Nihayet 30 Haziran 1930 Antlaşması ile Irak'a tam bağımsızlık verdi. Ancak bu antlaşma ile İngiltere ile Irak dış politikada daima birbirlerine danışacaklar, bir saldırı halinde İngiltere Irak'a yardım edecek ve Irak ordusunu İngiltere yetiştirecekti.
- Suriye ve Lübnan:** San Remo Konferansı Filistin'i Suriye'den ayrılması ve Suriye ve Lübnan Fransız mandasına verilmesi kabul edilmiştir. Ancak Suriye halkı manda yönetimini benimsemeyerek mücadeleye başlamış ve bu mücadele 1936'ya kadar devam etmiştir. Ancak Faşizmin iktidara geldiği İtalya'nın Akdeniz'deki tehdidi artınca Fransa 1936 Eylülünde Suriye ve 1936 Kasımında da Lübnan ile ittifak antlaşmaları yaparak her iki memleketten çekilmeyi kabul etti.
- Filistin:** İngiltere San Remo Konferansı'ndan sonra Filistin'in Suriye'den ayrılarak manda altına almıştır. Ancak **Balfour Deklarasyonu**'ndan sonra İngiltere'nin bölgede Yahudi Devleti'nin kurulmasını destekleyen bir tutum izlemesi günümüze kadar süren Filistin Sorunu'nu ortaya çıkarmıştır.

- Mısır:** İngiltere, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve I. Dünya Savaşı sırasında Mısır üzerinde hakimiyet kurma çabası Mısır milliyetçilerinin muhalefetiyle karşılaşmıştır. Said Zıglül'ün 1919 başlarında kurduğu Vafd Partisi bütün memlekette ayaklanma ve gösterilere başvurarak, İngiltere'ye karşı milliyetçi hareketin öncülüğünü ele almıştır. Ancak Zıglül ve diğer ayaklanma liderlerinin sürgüne gönderilmesi İngiltere'ye bir yarar sağlayamayınca **28 Şubat 1922 de yayınladığı bir deklarasyonla**, Mısır'ın bağımsızlığını ilan etti ve Hıdiv I. Fuat da bu deklarasyonu kabul ile Kral (Melik) unvanını aldı. İngiltere Mısır'ın bağımsızlığını ilan etmekle beraber, Mısır'ın Süveyş Kanalı'nın ve Mısır'daki yabancıların haklarının savunmasını üzerine alıyor ve Sudan üzerindeki kontrolünü elinde tutuyordu.

- Arabistan:** 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanan Vahhabi mezhebine bağlı olan Suud'lar I. Dünya Savaşı'ndan sonra Mekke şerifi Hüseyin ve oğlu Ali'yle mücadele ederek Arabistan'a egemen olmuşlardır. Abdülaziz İbni Suud, 1926 Ocak ayında kendisini "Hicaz Kralı" ilan etti. 1932'de de bütün bu topraklar üzerindeki Suud egemenliği Suudi Arabistan Krallığı adını aldı. Suudi Arabistan 1933 ve 1936 da Amerikan petrol şirketi Aramco'ya (Arabian-American Oil Company) petrol imtiyazları vermiştir ki, bu Birleşik Amerikan'ın Orta Doğu'ya girmesi bu şekilde olmuştur. Yemen ise Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra fiilen bağımsız olmuştur.

- İran:** 1907 Anlaşması ile İran, İngiltere ile Rusya arasında nüfuz bölgelerine paylaşılmıştı. Çarlık Rusya'nın yıkılmasından sonra İngiltere tek başına İran üzerinde nüfuz kurma yoluna gitti ve İran'a 9 Ağustos 1919 da bir antlaşma imzaladı. Bu antlaşma ile İngiltere, İran'ın idare ve askeri teşkilatını düzenleme görevini üzerine alıyor ve ayrıca İran'a teknik ve mali alanlarda yardım vaad ediyordu. Ancak 1925'te Kaçar Ailesi'nin egemenliğine son veren **Ahmet Rıza Pehlevi** kendisini Han ilan etti. Bundan sonra Rıza Şah geniş ve köklü reformlar yaparak memleketi batılılaştırma politikasını izlemiş din adamlarının etkisini kıramakla beraber eğitimde ve askeri alanda önemli reformlar yapmış ve kapitülasyonlara son vermiştir. Kendisine Türkiye'yi örnek alan Rıza Şah Atatürk ve Türkiye ile yakın ve samimi münasebetler kurdu.

6. Japonya'daki Gelişmeler

a) Meiji Restorasyonu (1868-1912)

- 1850'li yıllara kadar diğer ülkelerle birkaç olay dışında çok fazla münasebet kurmayan Japonya'da imparator **Mutsihito'nun** hükümdarlığı dönüm noktası olmuştur.
- Mutsihito tahta geçtikten sonra Japonya'yı batıya açacak köklü ve kalıcı reform süreci başlamıştır. Bu yüzden bu döneme **Meiji (Aydın Hükümet Çağı)** denir.
- Ancak bu reformlar önce halk ve aristokrat savaşı bir sınıf oluşturan Samurailer tarafından tepkiyle karşılanmış fakat hükümetin kararlı tutumunun sonucunda reformlar hayata geçirilmiştir.
- Bu dönemdeki önemli gelişmeler:** Takvim değiştirildi. Giyinme şekli batı tipine göre düzenlendi.
- Avrupa'ninkine benzer bir bankacılık sistemi getirildi.
- Bilhassa İngiltere ile yaptıkları mal ithalatı antlaşmalarına, alışılmadık maddeler koydurdular. Belli bir miktar dış alım için, belli sayıda insanına İngiltere'nin ihtisas düzeyinde eğitim vermesini istediler.

- Çağdaş bir düzenli ordu kurulmuş, subaylar eğitim için Batılı ordu ve donanma akademilerine gönderilmiştir.
  - 1872 de çıkarılan bir kanunla kadın ve erkek her Japon için ilköğretim zorunlu oldu.
  - 1871 de ilk gazete yayınlandı. 1873 de mecburi askerlik sistemi kabul edildi.
  - 1871 de "Daymiyo" denen derebeylik sistemine son verilerek ülke çağdaş bir şekilde idari bakımdan organize edildi.
  - 1870 de ilk demiryolu yapımına başlanmış iken, yirmi yıl sonra, 1890 da demiryollarının uzunluğu 7200 kilometre idi.
  - 1868–1898 arasındaki otuz yıllık devrede 2190 fabrika yapıldı.
  - Yeni Anayasa, Almanya devlet yapısı ve Fransa Anayasasına göre uyarlanmış 1889'da ilan edilmiştir.
  - Kast düzeni kaldırılmış, toprak ve vergi düzeltimi gerçekleştirilmiştir.
  - Millet Meclisi, Siyasal partiler ve Danışmanlar Kurulu oluşturulmuştur.
  - Şintoculuk dini yaygınlaştırılmaya Budacılık bastırılmaya çalışılmıştır.
- b) Japonya – Çin ve Japonya – Rusya Savaşları**
- Meiji Restorasyonu ile güçlenen Japonya 1894 yılında Kore'yi ele geçirmek için Çin'le savaşmıştır.
  - Japonya **1904-1905** yıllarında İngilizlerden destek alarak Mançurya'da Ruslara saldırdılar. Rusları yendiler.
  - Japonya'nın Uzakdoğu Asya'da yeni bir güç olarak ortaya çıkması İngiltere ve ABD'nin bu ülkeyle ilişkilerine belirleyici bir etki yapmış, Japonya'yla ilişkilerini güçlendirmeye özen göstermelerine yol açmıştır. Bu durumun etkisiyle Japonya yabancı devletlere verdiği kapitülasyonları kaldırma fırsatı bulmuştur. Aynı zamanda I. Dünya Savaşı'nda bu durumdan yararlanarak Alman sömürgelerini ele geçirmeyi başarmıştır.
- 7. 1929 Ekonomik Buhranı**
- 1929 yılında Amerika'da başlayan ve tüm dünyayı uluslar arası ekonomik durgunluk ve krize denir.
- a) Krizin Sebepleri**
- Amerikan ekonomisinin büyük bölümünün holdinglere dayanması
  - Bankacılık sisteminin kötü yapılandırılmış olması, şirket ve bankalarda yeterli denetimin yapılmaması
  - Başkan Hoover yönetiminin tecrübesiz olmasından dolayı krize zamanında ve etkili şekilde müdahale edememesi
  - Amerika'nın o dönemde dünyanın en önemli kredi veren ülke durumunda bulunması ve I. Dünya Savaşı'nda verdiği kredileri geri alamaması
- b) Krizin Gelişmesi**
- New York Borsası 1928 yılının başından 29 yılı Ekim ayının başına kadar olan süreçte gittikçe yükseliyor ve yüksek fiyat/kazanç oranı getiriyordu. Ancak 3 Ekim 1929 tarihine gelindiğinde, yukarıda sayılan sebepler doğrultusunda borsanın ilerlemesi durmuş hatta birkaç büyük holdingin hisse senetleri düşmüştü. Bu düşüş 21 Ekim günü yabancı yatırımcıların hisse senetlerini ellerinden çıkarmalarıyla hızlandı ve "**Kara Perşembe**" olarak anılan 24 Ekim 1929 Perşembe günü borsa dibe vurdu.
  - Bu hızlı çöküş 4,000 kadar bankanın batmasına, birçok insanın mal varlığını kaybetmesine sebep oldu.

- Amerikan ekonomisini vuran bu kriz Amerika'nın ithalat ve ihracat yaptığı ülkeleri ve dünya bankacılık sistemini de olumsuz yönde etkileince krizin etkileri önce Avrupa'yı daha sonra tüm dünyayı vurdu.

c) Krizin Sonuçları

- Bunalım dünyada 50 milyon insanın işsiz kalmasına, yeryüzündeki toplam üretimin %42 oranında ve dünya ticaretinin de %65 oranında azalmasına neden olmuştur.

d) Türkiye'ye etkileri

- 1930-1933 yılları arasında ithalatta hızlı bir daralma yaşanmıştır.
- İhracat gelirlerinin azalması ve ticaret açığı sorununun önem kazanması, 1929-1930 yıllarında iktisat politikasında önemli değişikliklere yol açmıştır.
- Türk hükümeti, 1930 taksitini ödeyemeyeceğini anladı ve Düyün-u Umumiye İdaresini yeni bir anlaşmaya zorladı.
- Merkez Bankası kurma kararı alındı ve bu da yeni dış kredi bulma gereksinimini artırdı.
- Türkiye de üretilen pamuğa karşı dış talebin Dünya buhranı nedeniyle zayıfladığı bir dönemde kurulan devlet tekstil fabrikaları pamuğa karşı iç talebi büyük ölçüde genişletti.
- Tarım ürünlerinin fiyatlarında hızlı bir düşüş görüldü.
- Ziraat Bankası ve gelişmekte olan kooperatifler, köylüler borçlarını ödemekte güçlük çektikleri için, ciddi sıkıntılarla karşılaştı.
- Mali kriz içine giren hükümet, 1930 yılında, makine kullanan çiftçilere uygulanan vergi iadesini, traktör başına belli bir tazminat ödenmesi koşuluyla kaldırdı.
- Krizden tüm dünya gibi olumsuz etkilenen Türkiye ekonomisini güçlendirebilmek amacıyla ithalat ve ihracatını artırıcı politikalar izlemeye başlamıştır.
- Türkiye 1933'de dış ödemelerde uygulamasına başlanan kliring ve takas sistemini uyguladı. (Kliring sistemi malını alanın, malını alma ilkesine dayanır.)
- İhraç mallarının standardizasyonuna önem verilerek, ihracat bu yönden de teşvik edildi 10 /06/1930 tarih ve 1705 sayılı Kanun ile hükümete tedbir alma yetkisi verilerek, ihraç edilen fındık ve yumurtadan başlayarak, ihraç mallarında kalite kontrolüne gidildi. Bu kontrolü yapması amacıyla Türk Ofis kurulmuştur.
- Türk Ofis'e kontrol ve teftiş görevi yanında piyasa araştırmaları yapma, uluslar arası ticaret ve ödeme anlaşmalarını hazırlama görevi verildi.
- **Bu tedbirlerin sonucunda:** ihracatla ithalat arasındaki denge 52 seneden beri ilk defa 1930 da aktif duruma girdi. İhracat ithalatı aşarak, Türkiye'nin dış ticaret açığı kapandı ve devam eden 9 yıl boyunca ihracat, ithalatın daima üstünde kaldı.

9. Milletler Cemiyeti

- ABD'nin, I. Dünya Savaşı'na girmeden kabul edilmesini sağladığı Wilson İkelerinde uluslar arası barışı koruyacak bir kurumun oluşturulması prensibi savaş sonunda hayata geçirilmiştir.
- Paris Barış Konferansı'nın 25 Ocak 1919'da yapılan toplantısında; uluslararası barışı ve güveni sağlayacak ve devam ettirecek bir Milletler Cemiyeti kurulmasına karar verilmiş, İsviçre'de 1919'da "Cemiyet-i Akvam" (Milletler Cemiyeti) adıyla kurulmuştur.

- Amacı, ülkeler arasında yaşanabilecek sorunları barışçı yollarla çözmek, uluslar arası anlaşmazlıkların savaşa dönüşmesini engellemektir.

Not: 6 Temmuz 1932'de Cemiyet-i Akvam, Türkiye'yi üyeliğe davet etmiş, 9 Temmuz'da TBMM Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne giriş davetini onaylamış ve 18 Temmuz 1932'de Türkiye, Cemiyet-i Akvam'a resmen üye olmuştur.

- 20 yıl süreyle dünya milletlerine hizmet veren bu cemiyet tüm çabalara rağmen İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasını engelleyememiştir.
- Cemiyetin başarısız olmasında: Cemiyetin bünyesinde savaşı önleyici tedbirlerde boşlukların mevcut olması ve yaptırımlar yetersiz olması, önemli konularda oy birliği prensibinin uygulanması,
- Politik ve hukuki sorunların çözümünü engellemesi, Amerika Birleşik Devletleri'nin Milletler Cemiyetinden ayrılması, önemli bir uluslararası gücün yitirilmesine ve cemiyetin etkinliğini kaybetmesi
- Bir yandan insan haklarını korumaya çalışıp diğer yandan kolonileşme ve manda sisteminin garantisiz durumunda olmasının yarattığı çelişki cemiyetin başarısız olmasında etkili olmuştur.

10. Barış Düzeninin Korunması Çabaları

a) Locarno Antlaşması

- I. Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa'nın, Milletler Cemiyeti'ne rağmen, Almanya'ya karşı güvensizliğinin sürmekteydi. Çünkü Fransa, Versailles Antlaşması ile saptanan sınırları Almanya'nın kabul etmeyeceğini ve ilk fırsatta bunu karşı harekete geçeceğini kuşkuluyordu.
- Bu tarihlere Almanya da, tamirat ve tazminat sorununda Fransa ile iyi ilişkiler kurarak, kolaylıklar sağlamak istiyordu. Bu nedenle Alman Hükümeti, Şubat 1925'te, Fransa'ya bir nota göndererek, bir karşılıklı güvenlik paketi kurulmasını önerdi.
- Bunun üzerine Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya arasında, 5 Ekim 1925'te, Locarno'da bir konferans toplandı. Görüşmeler sonunda, 16 Ekim 1925'te, Locarno Antlaşması hazırlandı ve bu, 1 Aralık 1925'te, Londra'da imzalandı.
- Konferansa katılan devletleri savaştan korumak ve bu devletler arasında çıkacak her türlü anlaşmazlığı barış yoluyla çözümlenmek amacıyla yapıldığı belirtilen **Locarno Antlaşmasına göre:**
  - 1) Almanya, batı sınırlarının, yani Fransa ve Belçika sınırlarının kesin ve sürekli olduğunu kabul ediyordu. Bu konuda bir anlaşmazlık çıkarsa kuvvete başvurulmayacak, sorun Milletler Cemiyeti'ne götürülecekti. İngiltere ve İtalya da bu statünün kefil olacaktı.
  - 2) Bütün anlaşmazlıklar barış yoluyla çözümlenecekti.
  - 3) Bu Antlaşma; Almanya, Milletler Cemiyeti'ne üye olur olmaz yürürlüğe girecekti.
- Locarno Antlaşması'yla Almanya batı sınırlarının kesinliğini kabul ederken Polonya ve Çekoslovakya sınırlarının kesinliğini garanti etmemiştir. Buna karşı Fransa'nın Polonya ve Çekoslovakya ile ikili antlaşmalar imzalayarak onlara yardım edeceğini kabul etmesi antlaşmanın zaafı içerdiğini gösterir.
- Locarno Antlaşması'yla Almanya: uluslararası işbirliğine girmiş oldu. Alsace - Lorraine'den kesin olarak vazgeçtiğini dolaylı olarak kabul etti. Antlaşmalardan hemen sonra da, 1926'da, Milletler Cemiyeti'ne üye oldu ve böylece yeniden Avrupa büyük devletleri arasına eşit koşullarla girmiş bulundu. Bu suretle, Avrupa'da yeni bir dönem başlamış oldu. Bu antlaşmayla kıtada

siyasi gerginlik azaldı. Ancak Hitlerin iktidara gelmesi sorunları tekrar başlattı.

b) Kellog Paktı

- Locarno Antlaşması'yla kendini tam olarak güvende hissetmeyen Fransa 1927'de de, ABD'ye aralarında hiçbir zaman savaş etmeyeceklerine dair bir ebedi barış paktı yapılmasını önerdi.
- Monroe Doktrini'ne göre tekrar kendi kıtasına çekilen ABD, bu öneriyi Amerika'nın sadece Fransa ile değil, bütün dünya devletleriyle böyle bir paktın yapılmasından ve savaşın kanun dışı ilan edilmesinden yana olduğunu bildirerek cevap verdi.
- Ancak bu öneri Fransa'nın herhangi bir saldırı durumunda müttefiklerine yardım etme yükümlülüğüyle çelişince Fransa Dışişleri Bakanı Briand ile Amerika Dış İşleri Bakanı Kellog arasında diplomatik yazışmalar başladı.
- Dış İşleri Bakanı Kellog'un bu öneriyi İngiltere, Almanya, İtalya ve Japonya'ya da bildirmesi üzerine 27 Ağustos 1928'de Paris'te, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya, İtalya, Japonya, Polonya, Çekoslovakya ve Belçika arasında Kellog Paktı imzalandı. Bundan sonra bütün devletler pakta katılmaya davet edildi. Nitekim aynı yıl içerisinde Pakta, Sovyetler Birliği ve Türkiye (resmi olarak 8 Temmuz 1929'da) de dâhil belli başlı bütün devletler katıldılar.

• Kellog Paktı'na göre:

- 1) Taraflar, uluslararası anlaşmazlıkların çözümlenmesi için savaşa başvurmayı kınadıklarını ve savaşı birbirleri ile ilişkilerinde ulusal siyasetin bir aracı olarak kabul etmediklerini ve savaştan vazgeçtiklerini, ulusları adına resmen açıkladılar.
- 2) İmzası olan devletler, niteliği ve kökeni ne olursa olsun, aralarındaki anlaşmazlıkların çözümlenmesi için, yalnız barış yollarına başvurmayı kabul etmişlerdir.
- Kellog Paktı ile savunmaya dayanmayan savaş kanun dışı sayılmış ve devletlerarası ilişkilerde barışçı yollara başvurulması esas alınmıştır.

Not: Barışın sürekliliğini sağlamak amacıyla yapılan Locarno Antlaşması, Kellog Paktı ve daha önce kurulmuş olan Milletler Cemiyeti, bundan sonra baş gösteren uluslararası anlaşmazlıklara pratik bir çözüm getirememiş, yeni bir dünya savaşının çıkmasını önleyememiştir.

11. Savaş Sonrası Avrupa

- a) **İngiltere:** İngiltere, savaşın sonunda imparatorluğun geniş sınırlarına ulaştı. 1929-1930 dünya ekonomik buhranı büyük ölçüde İngiltere'yi de etkisi altına aldı. 1922 yılında bir ayaklanmayla İrlanda, Birleşik Krallıktan ayrıldı ve 1949'da İrlanda Cumhuriyeti kuruldu. İngiltere Hitlerin iktidara gelmesinden sonra Avrupa'da yeni bir savaşın çıkmasını engellemek için Yatıştırma Politikası gütmüştür.
- b) **Fransa:** I. Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle Almanya'ya karşı kendini güvenceye almak için ittifak kurma yoluna gitmiş, Locarno Antlaşması ve Briand - Kellog Paktı'nın imzalanmasına ön ayak olmuştur.
- c) **İspanya:** 17 Temmuz 1936 - 1 Nisan 1939 tarihlerinde İspanya'da milliyetçiler ile cumhuriyetçiler arasında iç savaş yaşanmıştır. Savaş, 17 Temmuz 1936'da General Francisco Franco'nun komutasındaki milliyetçi güçlerin seçime işbaşına gelen Cumhuriyetçi "Halk Cephesi" koalisyonuna karşı ayaklanmasıyla başlamıştır. Üç yıl süren ve İspanya'da büyük yıkıma yol açan iç savaş, 1 Nisan 1939'da milliyetçilerin zaferi ile sonlan-

mıştır. Savaşın sonucunda İspanya'da Franco'nun, 1975'deki ölümüne kadar sürecek olan, diktatörlüğü dönemi başlamıştır.

d) **İtalya:** Birinci Dünya Savaşı'na büyük ümitlerle giren İtalya, yenen devletlerden olmasına rağmen, savaşın yorgun çıkmış ve savaş sonunda yapılan Antlaşmalardan da istediklerinin çoğuna kavuşmamıştı. Bu ise İtalyan 'kamuoyunda müttefiklerine 'karşı bir kırgınlık ve kızgınlık yaratmıştı. İtalya'daki bu durum, 1919'da kurulmuş olan Benito Mussolini liderliğindeki Faşist Partisi'nin işine yaradı. Ağustos 1922'de işçilerin genel greve gitmeleri üzerine, 28 Ekim 1922'de, Mussolini yönetiminde Faşist Partisi Roma üzerine yürüdü. Hükmüt, çekilmek zorunda kaldı. Kral III. Vittorio Emanuel de, 30 Ekim 1922'de, 'Başbakanlığa Mussolini'yi getirdi. Böylece İtalya'da Faşist yönetim kurulmuş oldu. Faşist Parti iktidara geldikten sonra "Bizim Deniz" politikasını hayata geçirmeye çalışmıştır.

e) **Almanya:** Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Almanya, daha savaşın sonlarında büyük iç sorunlarla karşı karşıya kalmıştı. Bu arada, 1918 Kasım ayı başarılarında askeri bir ayaklanma olmuş, 9 Kasım 1918'de İmparatorluğa son verilerek, Cumhuriyet ilan edilmiş ve 11 Kasım'da da mütareke imzalanmıştı. Bundan sonra Almanya'daki iç karışıklıklar daha da çoğalmıştı. Grevler, ayaklanmalar sürüyordu. Böylece Almanya, iç politika ve ekonomik yönlerden tam bir kargaşa ve çöküntü içine düşmüştü. Ülke bu durumda iken, 28 Haziran 1919'da, Versailles Antlaşması imzalandı. Bunun getirdiği ağır koşullar, Almanya'nın iç düzenindeki bunalımı daha da çoğalttı. Fransızlar da, 1923 yılında, Almanların savaş tazminatı ödemeyişlerini bahane ederek Rhur bölgesini işgal ettiler.

1) **Nazilerin Yükselişi:** İşte Almanya böyle bir ortamda bulunurken, Nasyonal - Sosyalist Parti (Nazi Partisi) iktidara geldi. Cumhurbaşkanı Hindenburg, 30 Ocak 1933'te, başbakanlığa Hitler'i atadı. Böylece Nazi Partisi iktidara gelmiş oldu. (**Nazizm** Almanya'da Ari ırkını <Germenlerin> üstün ırk olduğunu ileri süren, aşırı milliyetçi ve saldırgan ideolojidir.) Bundan sonra Hitler, meclisi feshederek seçimlere gitti. Ancak, 1933 Mart ayında yapılan seçimlerde Nazi Partisi yine çoğunluğu sağlayamadı. Bununla beraber Hitler, baskı ile Reichstag'dan dört yıl süreyle olağanüstü yetkiler aldı. Bununla, tam anlamıyla bir diktatörlük yönetimi kurmak için harekete geçti. İlk iş olarak da diğer partileri kapattı. Alman ulusunun ekonomik, kültürel ve sosyal hayatını kontrol altına aldı.

Hitler, döneminde dış politikasında ise, Versailles ve St. Germain Antlaşmalarının kaldırılmasını, Almanya'nın sınırları dışında kalmış bulunan bütün Almanların birleştirilmesini ve bir tek devlet altında toplanmasını, «Hayat alanı» elde etmeyi esas almıştı. Versailles Antlaşmasının koyduğu sınırlayıcı durumu ortadan kaldırdı. Arkasından, askersiz alan olan Ren bölgesini işgal etti. Bu da Avrupa'da yeni siyasi sorunlara yol açtı.

2) **Hiper Enflasyon:** Hiper enflasyonlar, enflasyon oranlarının çok yüksek olduğu dönemlerdir. Bolivya'da enflasyon 1985'te yüzde 11.000'e ulaştı ve Ukrayna'da enflasyon 1993'te yüzde 10.000'e fırladı. En ünlü örnek 1922-23'te Almanya'nın yaşadığı tecrübedir.

Almanya, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetti. Düşük hasıla ve düşük vergi gelirlerine sahip bir savaş sonrası ekonomisinin sorunlarına Fransa ve İngiltere gibi galip ülkeler tarafından yüklenen tazminat ödemeleri eklendi. Alman hükümeti geniş ölçüde para basılarak finanse edilen büyük bir açığa sahipti. Nominal para arzında 1922'deki on altı misli artış, 1923'teki artışla karşılaştırıldığında çok küçüktü. Hükümet daha hızlı baskı makineleri almak zorunda kalmıştı.

Ocak 1922'de 1 reichmarka mal olan bir içkiyi satın almak için Ekim 1923'te 192 milyon reichmark gerekiyordu. İnsanlar alışverişe gittikleri zaman parayı bir yerden bir yere el arabasında taşıdılar.

f) **Dönemin Önemli Olayları:**

- Adolf Hitler, Mein Kampf'ı (Kavgam) yayımladı.
- **1929** Alman romancı Erich Maria Remarque'nin "Bati cephesinde yeni bir şey yok"adlı romanı yayımlandı. (Bu eserde Remarque savaşın mutlak kötülüğünü 19 yaşındaki bir askerin gözünden anlatır.)
- 1927 yılında ilk sesli sinema filmi yapıldı. 1895 yılında Lumiere kardeşlerin ilk filmi göstermelerinden beri sessiz sinema gündemdeydi. 1927'den sonrası sessiz filmler yerlerini yavaş yavaş sesli filmlere bıraktılar.
- **Albert Einstein:** 1922'de Nobel Fizik Ödülünü kazandı. Yaptığı çalışmalarla bilim dünyasında yeni bir çığır açan Einstein hem modern fiziğin temellerini atmış hem de bilim adamı tiplemesinin en önemli simgesi haline gelmiştir.
- Özel Görelilik Teorisi (1905), Görelilik (İngilizce çevirileri 1920 ve 1950), Genel Görelilik Teorisi (1916), Brown Devinimi Teorisi Üzerine Araştırmalar (1926), ve Fiziğin Evrimi (1938).
- Amerikalı Edwin Hubble, Samanyolu'ndaki yıldızları saptadı ve başka galaksiler olduğunu ispatladı.

10. **İki Dünya Savaşı Arasında Türk Dış Politikası**

a) **Temel İlkeler**

- Milli Bağımsızlıktan ödün vermemek ve milli gücümüze dayanmak,
- Milli sınırlarımıza bağlı kalmak
- Misak-ı Milli'den taviz vermemek
- Devletlerarası anlaşmazlıkları ve iç sorunları barış yoluyla çözmek (Yurtta Sulh, Cihanda Sulh)
- Dünya barışına katkıda bulunmak
- Ulusun hayatı tehlikede olmadıkça savaşa girmemek
- Diğer devletlerin içişlerine karışmamak ve kendi içişlerimize karışılmasına fırsat vermemek

b) **Atatürk'ün II. Dünya Savaşı'yla ilgili Görüşleri**

- Atatürk 1930'lu yıllarda ileri görüşlülüğü yeni bir dünya savaşının çıkacağını ortaya koymuş ve Avrupa'daki gelişmelerin sonuçlarını açık bir şekilde ifade etmiştir.
- Atatürk aşağıdaki sözleriyle Avrupa'daki gelişmelerin ortaya çıkardığı tehlikeleri ve yeni bir savaşın adımlarını açık bir şekilde ifade etmiştir.
- "Çok zaman geçmeden Avrupa'da bir fırtına kopacak, bu müthiş kasırga, dünyanın her tarafına yayılacak ve insanlık umumî bir harp felâketinin bütün kötülükleri ile bir kere daha karşılaşılacak..."
- "Bence, dün olduğu gibi yarın da Avrupa'nın mukadderatı, Almanya'nın alacağı vaziyete bağlı bulunacaktır. Fevkalâde bir dinamizme sahip olan bu yetmiş milyonluk çalışkan ve disiplinli millet, üstelik millî ihtiraslarını kamçileyebilecek siyasî bir cereyana kendisini kaptırdı mı, er geç Versay Antlaşması'nın tasfiyesine girişecektir."
- "Eğer Mussolini, gelecekteki bir harpte İtalya'nın görünürdeki heybet ve azametini, harp haricinde kalmak suretiyle, gerektiği şekilde istismar edebilirse, barış masasında başlıca rollerden birini oynayabilir. Fakat korkarım ki İtalya'nın bugünkü şefi, Sezar rolünü oynamak hevesinden kendisini kurtaramayacak ve İtalya'nın askerî bir kuvvet yaratmaktan, henüz çok uzak olduğunu derhal gösterecektir."

c) Milletler Cemiyeti'ne Giriş

- Milletler Cemiyeti sürekli büyük devletlerin çıkarlarını koruduğundan Türkiye, cemiyete girmeyi düşünmemiştir. Musul Meselesi'nde de Milletler Cemiyeti İngiltere'ye taraf olmuştur. Türkiye, İngiltere'nin geniş nüfuzu altında bulunan Milletler Cemiyeti'ne güvenle bakmadığından bu teşkilata üye olma hususunda bir talebi yoktu.
- Ancak 1930'lu yılların başından itibaren İngiltere ve Fransa'yla ilişkilerin normalleşmeye başlaması, uluslar arası alanda işbirliğine verilen önemin artmasından dolayı Milletler Cemiyeti'ne üyeliğe olan isteksizliği ortadan kaldırmıştır.
- 1932 Temmuz'unda İspanya'nın teklifi, Yunanistan'ın desteğiyle Türkiye Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur (18 Temmuz 1932). Böylece "Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesi için önemli bir adım atılmıştır.

d) Balkan Antantı

- 1933'te Almanya'da Nazilerin iktidara gelmesi ile Balkanlar'da Almanların tehdidi arttı. İtalya ile Almanya arasında kurulan ittifakın Balkanlardaki devletleri tehdit etmesi üzerine Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında işbirliği sağlandı.
- 9 Şubat 1934'te nu devletlerarasında yapılan ittifakla Balkan Antantı kuruldu. Türkiye böylece batı sınırlarını güvence altına alma konusunda önemli bir adım atmıştır.
- **Balkan Antantına göre;** devletler birbirlerinin toprak bütünlüğün tanıyacak ve birbirlerinin içişlerine karışmayacaktır. Ayrıca birbirlerine haber vermeden herhangi bir Balkan devletiyle siyasi bir antlaşma yapacaklarını kararlaştırmışlardır.

e) Montrö Boğazlar Sözleşmesi

- Avrupa'da ortaya çıkan savaş tehlikesine karşı Türkiye, 10 Nisan 1936'da Boğazlar üzerindeki sınırlamaları kaldırmak amacıyla Lozan Antlaşması'nı imzalayan devletlere birer nota gönderdi. Türkiye bu notada savunmasının ve egemenlik haklarının korunması için Boğazlarla ilgili hükümlerin düzeltilmesini istemiştir. Türkiye'nin bu isteği ilgili devletler tarafından olumlu karşılanmıştır.
- İsviçre'nin Montreux (Montrö) şehrinde bir konferans toplandı(22 Haziran 1936). Bu konferansa Türkiye, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, Japonya, Yunanistan ve Yugoslavya devletleri katıldı. Konferans sonunda Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı (20 Temmuz 1936). İtalya'da iki yıl sonra bu sözleşmeyi tanımıştır.
- **Montrö Sözleşmesi'ne göre:**
  1. Lozan Antlaşması'nda kurulmuş olan Boğazlar Komisyonu kaldırılarak bütün yetkileri Türkiye Cumhuriyeti'ne devretmiştir.
  2. Lozan Antlaşması ile Boğazların iki yanında askersiz duruma getirilen yerlerde, Türkiye asker bulundurabilecek ve tahkimat yapabilecektir.
  3. Ticaret gemilerinin her iki yönde Boğazlardan geçişi serbest olacaktır.
  4. Savaş gemilerinin geçişi ise zaman ve ağırlık bakımından sınırlandırılacaktır.
  5. Türkiye, savaşa girer veya bir savaş tehlikesi ile karşılaşırsa Boğazları istediği gibi açıp kapatabilecektir.
- Boğazlarda asker bulundurulması ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de önemi artmış ve milletlerarası dengede önem kazanmıştır.
- Egemenlik haklarımızı sınırlandıran hükümler kaldırılmıştır. Ancak Türkiye'nin Boğazlarda tek başına söz hakkına sahip olması II. Dünya Savaşı'ndan sonra

Boğazlarda üs sahibi olmak isteyen SSCB ile Türkiye arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiştir.

f) Sadabat Paktı

- İtalya'nın Doğu ülkelerini hedef olan istilâ politikasının bir sonucu olarak Orta Doğu'da ortak bir savunma sistemi kurma amacıyla Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında Tahran'daki Sadabat Sarayı'nda imzalanmıştır.
- **Sadabat Paktı'na göre dört devlet,**
  1. İlgili devletler birbirine saldırmayacaklar.
  2. Birbirinin iç işlerine karışmayacaklar.
  3. Milletler Cemiyeti'ne bağlı kalacaklar

Paktın imzalanmasından sonra İngiltere ve ABD'de bu gelişmeden memnuniyet duyduklarını belirtmişlerdir.

g) Hatay Meselesi

- Kurtuluş Savaşı sırasında **20 Ekim 1921'de** Fransa ile imzalanan **Ankara Antlaşması'na** göre Hatay ve İskenderun için özel bir yönetimin kurulması kabul edilmiş idi. Fransa, Suriye'den çekilirse Hatay ve İskenderun'un kendi geleceklerini belirleme hakları olacak, Türk parası kullanılacak ve Türkçe resmi dil olacaktı.
- Fransa, Alman tehdidi nedeniyle Avrupa politikasına ağırlık vermek zorunda kalınca 1936'da Suriye ve Lübnan'dan mandasını kaldırdı.
- Mustafa Kemal Atatürk, Milletler Cemiyeti ve Fransa'ya bir nota vererek Hatay'ın durumunun yeniden ele alınmasını ve Hatay'a bağımsızlık verilmesini istedi.
- Hatay'ın geleceğinin belirlenmesi için halkoyu yapılmasına karar verildi. Yapılan halk oylamasından sonra 2 Eylül 1938'de bağımsız Hatay Cumhuriyeti kuruldu. 30 Haziran 1939'da Hatay Milli Meclisi aldığı bir kararla Türkiye'ye katıldı.